

800 tarinaa Turun historiasta

1600-LUKU, 1700-LUKU

TURUN YMPÄRÖIVÄ TULLIAITA

7.1.2026 | TOIMITTAJA | KOMMENTOI

Ruotsin valtakunnassa noudatettiin 1500-luvulta alkaen merkantilistista talouspolitiikkaa, joka merkitsi kruunun tarkkaa sääntelyä. Valtakunta tarvitsi rahaa sodankäyntiin, ja siksi 1600-luvulla säädettiin yhä uusia veroja. Yksi näistä oli vuonna 1622 perittäväksi määrätty pikkutulli kaupunkien tuoduista tavaroista. Kruunun etu vaati tulliaitojen pystyttämistä kaupunkien ympärille. Turkuakin ympäröi kyseisestä vuodesta lähtien tulliaita, jossa oli tulliportit tullitupineen. Tulliaidan rakentaminen ja ylläpitäminen oli porvareiden velvollisuus, ja jokaisella heistä oli oma pätkänsä aita hoidettavana. Tulleista huolehtivat tulliesimies, tullitarkastaja, tullikirjurit ja tullimiehet eli syökärit. Tulliaita kävi tarpeettomaksi vasta vuonna 1808, kun pikkutulli lakkautettiin.

*

Aidan rakenne vaihteli maaston muodosta riippuen. Eräissä kohdin siitä käytettiin nimitystä *stadsgraven* eli kaupunginoja, mikä kuvasi osuvasti sen rakennetta. Toisin paikoin aita oli tehty laudoista ja toisin tukeista. Kallioisilla mäillä puuidan perustaksi koottiin kivivarustus. Mikään kaupunginmuuri rakenne ei siis ollut. Aidan pystyttäminen vei vuosia, sillä porvarit olivat vastahakoisia suorittamaan tätä räsitusta. Jos velvollisuus laiminlyötiin, sai siitä rangaistuksen. Esimerkiksi porvari Erik Nukarin leski Elin Persdotter oli jättänyt korjaamatta osuutensa, mutta hän lupasi korjata sen seuraavaan katselmukseen mennessä, mikä hänet veloitettiin tekemään rangaistuksen uhalla.

Kaupunginaidan läpi ei saanut kulkea rangaistuksen uhalla kuin siihen määrättyistä porteista, jotka sijaitsivat Karjakadulla eli nykyisessä Uudenmaantullissa, josta tie johti Uudellemaalle ja Karjalaan, Hämeenkadulla akateemisen Hesén paikkeilla, josta kuljettiin Hämeeseen, sekä Aninkaistenkadulla Hotelli Helmen paikkeilla, josta päästiin Satakuntaan ja Pohjanmaalle. Lisäksi tavaroiden tuontia valvottiin Aurajoen Multavierulla pikkutullissa ja Linnanpuomilla suuressa meritullissa.

Tulliportteihin kuuluivat myös vartiotornit. Tämä käy ilmi oikeusjutusta, jonka mukaan Petter Jensenhausenin renki Matts Mattsson oli vuonna 1639 työssä pikkutullin puomitornin luona tulliaitaa tekemässä. Hans Byggmästare pudotti tornista rautakangen huudettuaan ensin alhaalla olleille, että nämä varoisivat. Tästä tietämättömänä renki Matts sai kangen päähänsä. Asia todettiin puhtaaksi vahingoksi ja mieskin oli paranemassa.

Entisen tulliaidan perustuksia Turun Ryssän- eli Yliopistonmäellä. Kun kuva otettiin, seiso sen kuvaaja Kaarinan pitäjän puolella tulliaitaa eli maaseudulla. Tulliaita merkitsi maaseudun muuttumista kaupungin alueeksi. Tulliaita merkitsi myös sitä, että sen kahden puolen noudatettiin eri lakeja ja erioikeuksia. Kirkko seiso joka tapauksessa kaupungissakin keskellä kylää. Museovirasto.

Salaa kaupunkiin pyrkivät tullin välttelijät ja varkaat aiheuttivat aidalle jatkuvasti vahinkoa. Tullimiehet kyllä valvoivat aitaa, mutta lautojen irrottajia löytyi silti aina. Tulliporteillakin esiintyi ongelmia, sillä osa kaupunkiin tulijoista saattoi ratsastaa niistä täyttä laukkaa sisään tai tullimiehiä epäiltiin lahjusten ottamisesta.

*

Tulli tuli suorittaa kaikista kaupunkiin myytäväksi tuoduista tuotteista. Jos paraislainen emäntä halusi tuoda kaupunkiin myytäväksi vaikkapa kananmunia ja sukkaparin, oli hänen maksettava niistä tullimaksu tulliaidan portilla. Piika Brita Larsdotter toimi kuten pitikin, kun hän tullasi tulliportilla 44 kyynärää palttinaa, jotka hän toi myytäväksi kaupunkiin. Sen sijaan porvarisvaimo Anna Mattsdotter ajoi illalla kello yhdeksän neljä pukkia kaupunkiin Aninkaisten tulliportin kautta tullaamatta niitä. Pimeydessä tullimiehet eivät olleet havainneet vaimoa. Koska vaimo rikkoi tullisääntöä ensimmäistä kertaa, takavarikoitiin puolet pukeista.

Kaikki tullatut tuotteet tuli viedä torille tarjolle. Jos kauppaa käytiin jo tulliportilla, oli se laitonta etukauppaa. Porvari Gabriel Johansson syyllistyi moiseen ottaessaan Aninkaisten tulliportilla Jöran Vehkapuntarilta kolme kuormaa tavaraa.

Kaupungin karja vietiin aamuisin tulliporteista laitumelle joko kaupungin paimenen tai porvareiden perheen toimesta. Aessori Anders Gyllenkrook kertoi syyskuussa 1694, että hänen lehmän-

sä oli jäänyt paimenen huolimattomuuden vuoksi yöksi tulliaidan ulkopuolelle ja tullut susien syömäksi.

*

Tulliaita ei ollut vain fyysinen raja vaan myös henkinen. Sen sisäpuolella noudatettiin vuoden 1734 valtakunnanlakiin saakka 1350-luvulta periytynyttä kuningas Maunu Eerikinpojan kaupunginlakia, joka määräsi erikseen porvariston elinkeinonharjoituksesta. Jokaisella kaupungilla oli omat erioikeutensa eli privilegionsa, joten niiden asema oli aina hieman poikkeava toisistaan. Lisäksi kaupungin raadilla oli pitkälle menevä oikeus hoitaa omaa aluettaan ja asukkaitaan koskevat asiat. Maaseudulla noudatettiin samalta ajalta olevaa maanlakia, jonka sisältö oli erilainen. Kaupungissa esimerkiksi pojat ja tyttäret perivät tasan, mutta maalla tytär vain kolmanneksen.

Veli Pekka Toropainen

Lähteet:

Kansallisarkisto (KA), Turun kämnerinoikeuden pöytäkirjat (TKO), z:171, 184-186, 201 (vuodet 1640, 1665, 1667, 1669, 1694).

Veli Pekka Toropainen 2025: Turun tulliaita 1600-luvulla. *Suomen Sukututkimusseuran blogi*. Julkaistu 27.9.2025.

Veli Pekka Toropainen 2017: Vuosikirja 2017 – sarjassaan kymmenes. *Melkein maalla – lähes kaupungissa. Vuosikirja 2017*. Toim. Sari Ahonen, Veli Pekka Toropainen, Päivi Kuusenlaakso, Olavi Hyvärinen. Turun seudun sukututkijat ry. Turku.